



T.C. EFELER BELEDİYESİ

GÖZPİNAR MAHALLESİ

FATMA KOÇAK



T.C. EFELER BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI : 1



T.C. EFELER BELEDİYESİ

GÖZPİNAR MAHALLESİ

FATMA KOÇAK

T.C. EFELER BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI : 1

T.C. EFELER BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI : 1

1. Baskı / Ağustos 2015

2. Baskı / Ağustos 2017

Bu eserin tüm hakları T.C. Efeler Belediyesine aittir.
İzinsiz kopyalanması, yayınlanması yasaktır.

ISBN: 978-605-66404-0-7

Kapak Fotoğrafı

Gözpınar Şehitliği

Editör

Abdulkadir BAŞ

Grafik Tasarım

Faysal ACAR

Basım Yeri

BASIM YERİ İLAVE OLACAK



*Kendiniz için değil, bağlı bulunduğunuz
ulus için elbirliği ile çalışınız.
Çalışmaların en yükseği budur.*

K. Atatürk



Büyük ve renkli bir mozaïği meydana getiren Anadolu, atalarımızdan bizlere kalan en büyük mirastır. Bu mirası korumak ve gelecek nesillere aktarabilmek adına ilke edindiğimiz dostluk, kardeşlik, barış, vazgeçilmezlerimizdendir. Yaşadığımız toprakları ve sahip olduğumuz değerleri korumak, hepimize düşen görevler arasındadır. Dolayısıyla öncelikle yaşadığımız yerleri tanımak, doğal, tarihsel ve kültürel değerlerimize sahip çıkmak büyük önem taşımaktadır.

6360 sayı 06.12.2012 tarihli "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında kurulan Efeler Belediyesi, 01.04.2014 tarihinden itibaren hizmet vermeye başlamış ve 56 köy, 5 Belde ve 22 Mahalle belediyemize bağlanmıştır. Efeler Belediye Başkanlığı olarak ilçemizin her alanda gelişmesi için yoğun çalışma içindeyiz. Bu çalışmalardan birisini de kültürel ve tarihsel araştırmalar meydana getirmektedir. İlimiz bünyesinde, ilçemiz sınırları dâhilinde büyük bir tarihi geçmişe sahip olduğumuzu biliyoruz. Kentimizde tarihimize ışık tutacak tüm çalışmalarını takdirle izliyor ve destekliyoruz.

Amacımız kentimize kültür öncelikli bir vizyon kazandırmaktır. Belediyemize bağlı Gözpinar Mahallesi hakkında hazırladığımız elinizdeki kitapçık ile bir ilki oluşturduk. Kitabımız ulaşılabilen yazılı-sözlü kaynaklar ve yerinde incelemelerle hazırlanan, emek verilmiş bir eserdir. İlk olmasının getireceği eksiklikler kuşkusuz bulunacaktır; amacımız kurumsal anlamda kültüre küçük bir katkı sağlamaktır. Belediyemize bağlı diğer mahalleler için de yayın yapma amacıyla araştırmalarımızı sürdürmekteyiz. Öğreneceğimiz her bilgi bizi geçmişimizle bütünleştirecek ve geleceğimize ışık tutacaktır.

Gözpinar Mahallesi'ne ilişkin tarihsel veriler yeterli olmamakla birlikte Osmanlı Dönemi'ne ait kayıtlarda geçmesi önem taşımaktadır. Bir zamanlar İzmir ili Tire ilçesine bağlı iken bulunduğu konumdan dolayı Aydın'a bağlanması da stratejik noktada yer aldığını göstermesi bakımından değerini arttırmaktadır. Yörede günümüze ulaşan sivil mimarlık örnekleri, kırsal mimarinin geleneksel olarak bölgede de uygulandığını ortaya koymaktadır. Ne yazık ki kültür mirasımız bilinçli/bilinçsiz şekilde özelliklerini kaybetmektedir. Elinizdeki kitap, kültür mirasımızı koruma adına da bir farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Yanı sıra Gözpinar'ın Araplı Köyü olarak yakın geçmişte yaşadığı acılar yüreklerimizi yaralamaktadır. Bu kitabın hazırlanmasının bir başka amacı, katliamda hayatını kaybetmiş insanlarımıza minnet duygumuzu ifade etmektir. Şehitlerimizin ruhu şad olsun. Toplumsal belleklerimiz canlandırılması için böyle yerlere sık sık ziyaretlerde bulunulması vatanımızın bir karış toprağının değerini anlamak için fazlasıyla yetecektir.

Her mahallemiz için hazırlamayı düşündüğümüz çalışmaları yürüten ekip arkadaşlarımıza çok teşekkür ediyorum. Vatandaşlarımızı saygılarımla selamlıyor, kültürel mirasımızı koruma yolunda önemli görevlerimiz olduğunu bir kez daha belirtmek istiyorum.

M.Mesut ÖZAKCAN
T.C. Efeler Belediye Başkanı



YAZARINDAN KİTABA DAİR

Bu kitap T.C. Efeler Belediyesine bağlı mahallelerden biri olan Gözpinar Mahallesi'ni tarihî ve kültürel açılardan inceleyerek geleceğe iz bırakmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma sırasında mahalleye gidilerek yerinde incelemelerde bulunulmuş, fotoğraflar çekilmiş, mahallenin tarihi ve kültürü ile ilgili bilgiler birinci ağızdan dinlenerek kayıt altına alınmış, aynı zamanda yazılı kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Bu çalışmayı gerçekteştirmemiz konusunda bize öneride bulunan ve önümüzü açan T.C. Efeler Belediye Başkanımız Sayın M. Mesut Özakcan başta olmak üzere, şehitliğin oluşturulmasında öncülük yapan Türk Ocakları Aydın şubesi Başkanı Sayın Dr. Eyüp Salih Doyuran'a çalışmamla ilgili benden yardımlarını, bilgisini, desteğini esirgemeyen değerli hocam Mükerrerem Kürüm'e, görüş ve önerileriyle beni yönlendiren değerli hocam Elif Erbil'e, elinde bulunan kaynaklardan yararlanmama izin veren hocam Aysun Sarıbey Haykıran'a, harita çizimlerinde yardımcı olan harita mühendisi Mustafa Sardoğan'a, mahalle ile ilgili sözlü bilgileri elde ettiğim mahallenin muhtarı Ünal Günay'a ve ailesine, mahalle sakinlerinden Ali Ugan, Hasibe Acar, Feyzullah Yavuz, Ahmet Akçay, İsmail Avcı ve bütün mahalle sakinlerine teşekkürü bir borç bilirim.

22 Ağustos 1922 yılında işgalci Yunan askerleri tarafından elleri yağlı organla bağlanıp kurşuna dizilerek vahşice katledilen 44 vatandaşımız ve diğer şehit düşen mahalle sakinlerimizin anısına saygıyla . . .

Fatma Koçak

GÖZPINAR MAHALLESİ

Buluntular, Dedekuyusu Höyüğü'nün tarihini MÖ 4500 yıllarına kadar indirmektedir. İkinci eski yerleşim, MÖ VIII. yüzyıla kadar tarihinin belirlenebildiği Tralleis antik kentidir. Trakya'dan göç eden Tiral kabileleri tarafından Tralleis'in kurulduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Tralleis, XIII. yüzyılın sonunda Türkler tarafından fethedilmiş, ancak depremlerin yarattığı ağır tahribat ve muhtemelen su yetersizliği nedeniyle iskân edilmemiş, antik kentin güney eteklerine yerleşilmiştir. Aydın, XIV. yüzyılın ilk çeyreği içinde Aydınoğulları Beyliği'nin, XV. yüzyılda ise Osmanlıların eline geçmiştir. Fatih Dönemi'ndeki tahrir defterlerinde (1451 tarihli) Aydın'ın yedi mahalleden ibaret bir kasaba ve yaklaşık 970 nüfuslu olduğu belirtilmektedir.

1530 yılında kentin nüfusunun azaldığı ve mahalle sayısının altıya indiği anlaşılır. XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başlarında Aydın'ın/Efeler'in kentsel gelişimi artmış, mahallelerin sayısı XVII. yüzyılın ikinci yarısında yirmiye çıkmıştır. XVII. yüzyıl Osmanlı'nın en karışık olduğu dönemlerden birisidir. Celali İsyancıları adıyla tarihe geçen ayaklanmaların yaşattığı sıkıntılar nedeniyle halk köylerden kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Aydın'ın XVII. yüzyılda yaşadığı diğer kötü olay, büyük can ve mal kaybına yol açan 1653 yılı depremidir. Tüm bunlara rağmen kent, ticaretle kendini toparlamaya çalışarak gelişimini sürdürmüştür. 1671 yılında kente gelen Evliya Çelebi, mahalle sayısının 26 olduğuna değinir. 1678 yılında kent 22 mahalle ve iki gayrimüslim cemaatten ibarettir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda kentin büyüdüğü ve özellikle XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Aydın'ın

eyalet merkezi sıfatını almasıyla gelişimin devam ettiği anlaşılmaktadır. 1844 yılındaki temettuat sayımında kent merkezinde 24 mahalle bulunduğu, bunlardan 21'inin Müslüman diğerlerinin gayrimüslim olduğu vurgulanmıştır. 1845 yılında Aydın'da aşiretler iskân edilmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra mahalle sayısı 27'dir. 1856 senesinde inşasına başlanan Aydın-İzmir demiryolu 1866'da işletmeye açılmış, bölgenin ticari açıdan canlanması sağlanmıştır. 1899 yılında Aydın'da şiddetli depremlerden birisi daha yaşanmış, Aydın il genelinde maddi ve manevi anlamda büyük kayıplar vermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı bunalımın ekonomik ve sosyal anlamda ülkenin tümüne yansıdığı aşikârdır. Sıkıntılardan payını alan illerden birisi olan Aydın, 27 Mayıs 1919 gününde Yunan işgaline uğramış; devlet eşkıyalarla uğraşırken bir de işgale karşı mücadeleye çalışmış, sorunun üstesinden gelebilmek için Yörük Ali Efe, Demirci Efe gibi efelerin bir kısmı ile anlaşma yoluna gitmiştir. Kent 30 Haziran'da kısa bir süre için işgalden kurtarılmış ise de 4 Temmuz'da yeniden Yunanlılar tarafından ele geçirilmiş, nihayetinde 7 Eylül 1922'de Yunanlılar Aydın'dan çıkarılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Aydın'ın imarına girişilmiş, kentin gelişimi sağlanmaya çalışılmıştır. Günümüzde şehir anayollar boyunca büyümesini sürdürmektedir. Aydın kenti, tarihi, turizmi ve tarımı ile Batı Anadolu'nun en önemli şehirleri arasında yerini tescillemiştir.

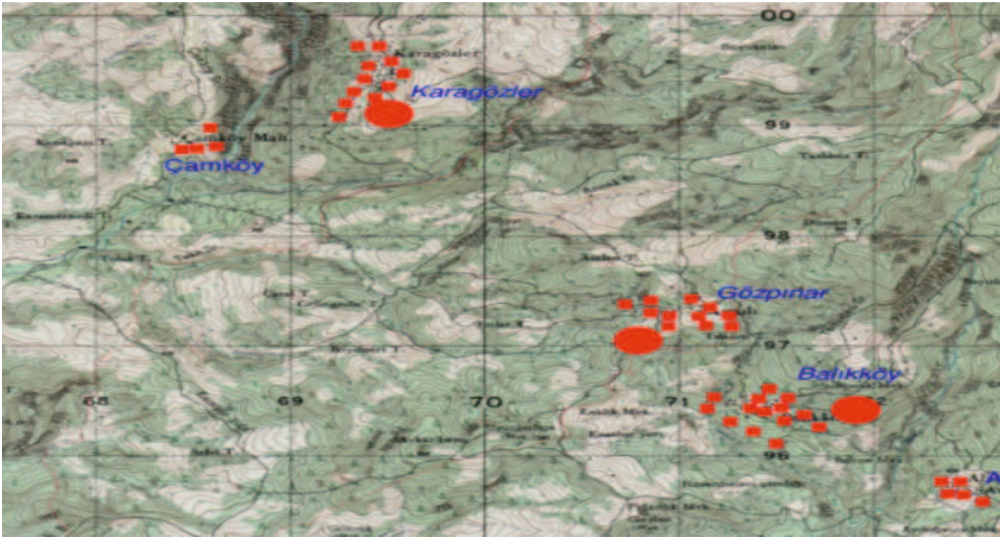
**COĞRAFI
DURUM VE
TARİHÇE**

Gözpınar Mahallesi, Ege Bölgesi'nde, Aydın ili, Efeler ilçesinin kuzeybatısında, doğu-batı yönlerinde eğimli alan



Gözpınar Mahallesi'nin Uydudan Görünümü (Mustafa Sardoğan Arşivi)

üzerine konumlanan bir yerleşimdir.



Gözpınar Mahallesi'nin Haritası (Ölçek 1/25000) (Mustafa Sardoğan Arşivi)



Gözpınar Mahallesi Havadan Görünüş (Aşkın Yeğın Arşivi)



Gözpınar Mahallesi Kuzey Yönünden Görünümü (Aşkın Yeğın Arşivi)

Topografyasının elverdiği ölçüde İkizdere Barajı'nın izlenebildiği mahallenin ilçe merkezine uzaklığı 16,2 km.dir.



Gözpinar Mahallesi, kuzeyden batıya doğru bakış (Aşkın Yeğın Arşivi)

Ulaşımın karayolundan kolaylıkla sağlanabildiği Gözpinar, Balıkköy, Çamköy ve Karagözler mahalleleri ile komşudur.



Gözpinar Mahallesi Evlerinin Dıştan Örtü Sistemleri (Aşkın Yeğın Arşivi)



Gözpınar mahallesi, Uydudan Görünüm
(<https://www.google.com/maps/>) 22.07.2015

Bölgenin tümünde olduğu gibi, Akdeniz ikliminin etkisi altında kalan mahallede yazlar sıcak ve kurak, kışlar yağışlı ve ılık geçmektedir. TÜİK verilerine göre mahalle nüfusu 340, hane sayısı 121'dir (www.tuik.gov.tr). Yaşayanlarının başlıca geçim kaynaklarını tarım (zeytin, incir) ve hayvancılık (büyükbaş ve küçükbaş) meydana getirmektedir.

Gözpınar Mahallesi'nin ismi ve tarihçesine ilişkin yeterli veri mevcut değildir. Bir kısım kaynaktaki mahallenin önceki isminin Araplı olduğu, Arapköy (günümüzdeki adı Balıkköy) ile karıştırılmasından dolayı 1967 yılında Gözpınar şeklinde değiştirildiği belirtilmektedir (Armağan, 2005, 316). Bazı yayınlarda mahalleye Araplı adını veren topluluğun Aydın'a yerleşen Oğuz boyları arasında yer aldığı yazılıdır; Araplı aşireti Suriye'nin kuzeyinde, Fırat Nehri kıyısında bulunan bir şehir olan

Rakka'ya yerleştirilmiş ancak eşkıyalık yapımları sebebiyle Rakka Beylerbeyi Hüseyin Paşa'ya R. 1102/M.1690-91 tarihli bir hüküm gönderilmiştir (Gökbel-Şölen, 1936, 234-235); Aydın sınırlarında Araplı ismini taşıyan diğeri bir mahalle Bozdoğan ilçesine bağılı Pınarlı'dır; Pınarlı'nın eski adı Araplı'dır. Farklı bir bilgiye göre Araplı, Yunan işgalinde en çok acının yaşandığı yerlerden birisi olmuştur; Yunan katliamı sonucunda köylülerin gözünün yaşı dinmek bilmemiş ve Araplı adı Gözpınar ile değiştirilmiştir (Aydın İl Tarihi, 2012, 248). Yöre halkı büyüklerinden Araplı isminin Sultanhisar tarafından gelen üç Arap kardeşe dayandığını, kardeşlerden birisinin Alatepe'ye (Arap Köy) diğeri Kuyulu'ya (Arap Kuyusu) ve üçüncüsünün Araplı'ya yerleştiğini, Araplı adının sonraları su pınarlarının çokluğundan dolayı yerini Gözpınar ismine bıraktığını öğrendiklerini vurgulamaktadır.

Rumi 1307/Miladi 1889-1890 yılına ait Aydın Vilayet Salnamesi'nde Araplı Köyü'nün İzmir'in Tire kazasına bağılı olduğu görülmektedir; köyün nüfusu 93, hane sayısı 25'tir (Cavid, 2010, 428).

Gözpınar Mahallesi, XX. yüzyılın ilk çeyreği içinde, Milli Mücadele'de Aydın'da Yunanlıların gerçekleştirdiğı en büyük katliamın yaşandığı yerlerden birisi olarak tarihe geçmiştir (Yayında bu dönem ayrıca vurgulanacaktır).

Araplı Köyü'nün Tire'den ayrılıp Aydın Kazası'na bağlanmasına dair gerekçeli tasarı dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından 26 Mayıs 1934 tarihinde Başbakanlığa

sunulmuştur. Gerekçeli tasarıda İzmir Vilayeti Tire Kazası'na bağlı Araplı Köyü'nün Aydın'a iki, Tire'ye dokuz saat uzaklığı bulunduğu, ticari ilişkilerinin Aydın pazarı ile yapılmasından dolayı Tire yerine Aydın ili merkezine bağlanmasının daha uygun ve faydalı olacağına dair İzmir ve Aydın Vilayetleri Umumi Meclis İdare heyetleri tarafından kabul edilen kararların Vilayet İdaresi Kanunu'nun 2. Maddesi hükümlerine göre uygun görüldüğü ifade edilmektedir. Kararname ve gerekçeli tasarının iletilmesinin ardından Başbakanlık söz konusu evrakları 27 Mayıs 1934 tarihinde Cumhurbaşkanlığına sunmuştur. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Başbakan İsmet İnönü ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya 28 Mayıs 1934 günü toplanarak, İzmir ili Tire kazasına bağlı Araplı Köyü'nün Tire'den ayrılarak Aydın Vilayeti'nin Merkez kazasına bağlanmasına dair kararnameyi kabul etmiştir (Şaşmaz, 2014, 149).

Aydın'ın Büyükşehir niteliğine kavuşması ile köyler mahalle statüsüne alınmış ve 1967 yılında köy olarak kayıtlara geçen Gözpinar, 2014'te Efeler ilçesine bağlı Gözpinar Mahallesi şeklinde anılmaya başlanmıştır.

Milli Mücadelede Gözpinar

Gözpinar Mahallesi, Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlıların katliam yaptıkları köylerden birisidir. Kaynaklarda geçen ifadeler ve yöre halkının anlattıkları katliamda yaşananların boyutunu gözler önüne sermektedir. Kaynaklarda Yunanlılarla işbirliğine giden Sarı İmam lakaplı kişinin Yunan

komutanının istediği taze petekli balı almak için Araplı Köyü'ne gittiği ancak balı bulamadığı, Yunan komutanından korkması nedeniyle köyün çetelere yardım ve yataklık yaptığı iftirasını attığı, bunun  zerine Yunan komutanının Araplı'ya askerlerini gönderdiği, Araplı'ya giden askerlerin köyün erkeklerinin köy ortasında toplanması emrini verdiği, köylülerden beş kişiyi ayaklarından Köy Odası önünde bulunan ağaca (pınar, pırnal)



Gözpınar Mahallesi, Köy Odası  n ndeki Pınar Ağacı

astıkları, bir kişinin yakılarak, 12 kişinin ise kurşunlanarak

öldürüldüğü, 44 kişinin organla bağlanıp Derviş Yeri adı verilen köy mezarlığının güney kesiminde makineli tüfek ile katledildiği belirtilir. Bu dramı yaşayan köylüler şehitlerini katledildikleri alana gömmüş ve mezar yerlerinin belli olması için kayrak taştan mezar taşlarını dikmiştir.



Gözpınar Mahallesi, Köy Mezarlığının Güneyindeki Katliamın Yapıldığı Alan



Gözpınar Mahallesi, Katledilen Köylülerin Mezarları



Gözpınar Mahallesi, Köylülerin Mezar Taşları

Mezar taşlarından birkaç tanesi günümüzde görülebilmektedir. Mezarların yer aldığı bu alana Araplı Şehitliği adı verilmiş ve İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 04.04.2001 tarih ve 9908 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Şehitliğin bulunduğu yerde mermerden bir anıt yer almaktadır (Özkan, Basım tarihi yazılı değil, 274-275).

Anıt, kare şeklinde hazırlanan bir yüzey üzerinde iki ayrı bölümden oluşmaktadır.



Gözpınar Mahallesi, Gözpınar (Araplı) Şehitliğinin Genel Görünümü



Gözpınar Mahallesi, Gözpınar (Araplı) Şehitliğinin Genel Görünümü



Gözpinar Mahallesi, Abidenin Ön Yüzünden Görünüşü



Gözpınar Mahallesi, Abidenin Arka Yüzünden Görünüşü

Alt kısımdaki silindirik biçimli gövdeli bölüm, kademeli olarak verilen üç sıra kare, iki sıra sekizgen, üç sıra daire şekilli kaidenin üzerinde yükselmektedir. Silindirik şekilli gövdede “Gök kubbenin altında yatar, alkan içinde ey yolcu! Şu toprak için can veren erler. Hakkın bu veli kulları taş türbeye girmez; gufrana bürünmüş, yalnız Fatıha bekler M. Akif Ersoy” yazılıdır.



Gözpınar Mahallesi, Abidenin Alt Gövdesinde Yer Alan Yazı

Silindirik formlu gövdenin arka yüzünde ortasında dikey bir şerit oyma tekniği ile oluşturulmuştur. Gövde üstte üç sıra kademeli olarak yerleştirilen başlıkla sonlandırılmıştır. Üst kısımda üç sıra kademeli kaide üzerine oturan kare şekilli gövde basık piramidal tarzda sona ermektedir. Gövdenin ön yüzünde yer alan yazıda şunlar yazılıdır: *“Bu anıt Aydının işgalinde 22 Ağustos 1922 de Araplı (Gözpınarı) Köyü baskınında elleri yağlı organla bağlanarak buraya getirilip bu anıtın bulunduğu tepeden ateş edilerek vahşice katledilen şehitlerimizin elde edilen isimleridir. Köyde şehit edilen adı bilinmeyen erkek-kadın-çocuk tüm şehitlerimizi hürmetle anıyoruz. Ruhunuz şad olsun”*. Yazının üst kısmında Türk bayrağı işlidir.



Gözpınar Mahallesi, Abidenin Üst Gövdesinin Ön Yüzünde Bulunan Yazı

Kare şekilli gövdenin iki yan yüzü işlemezdir. Arka yüzünde alt alta *Avcuların Salih, Avcuların Ahmet, Hacının Mehmet Ali, Pandıroğlu Mehmet, Boduroğlu İbrahim, Kabakcının Salih, Karahalilin Süleyman, Karaboyunun Hasan, Savtulardan Ali, Düretlerden Hüseyin, Hırbeçlerden Hasan Hüseyin, Mollaaleysenin Mehmet, Karabudakoğlu Durmuş, Dedemçaklardan Mestan, Matrakoğlu Hüseyin (Muhtar), Kocaosmanlardan Osman, Mestanoğullarından Ali* 22 Ağustos 1922 Ruhlarına Fatiha yazılıdır.



Gözpinar Mahallesi, Abidenin Üst Gövdesinin Arka Yüzünde Bulunan Yazı

Bu isimler, tespit edilebilen şehitlerin adlarıdır.

Yörenin yaşayanları ile yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen bilgiler de şu şekildedir:

“Bir tabur Yunan askeri 1922 yılında İzmir'den, Tralleis'in olduğu yerdeki karakoldan ve köyün üst kısmında bulunan Tümen (Dümen) Tepesi'nden köye gelir ve buradaki mahalle halkına zarar vermeyeceklerini, kaçmamalarını, korkmamalarını, yiyecek ve su getirmelerini söyleyip üç gün boyunca burada kalırlar. Üç günün sonunda mahalleyi yakarlar, yıkarlar, geride sadece sekiz-on çocuk kalıncaya kadar katliam yaparlar. Bu katliam 86 yaşındaki Hasibe Acar'ın (O zamanki muhtar Gülizar'ın kızı)



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar, Köy Sakini

ifadesiyle öyle hasar vermiş ki şehit cenazeleri ortada kalmış bunun üzerine annesi Gülizar Hanım şehitleri yırtıcı kuşlara (kartallar) bırakmamak için çevre köylerden yardım istemiş ve bugünkü şehitliğin olduğu yerde şehitleri toprağa verdirmiştir”.

Feyzullah Yavuz'un dedesi Mehmet Bey işgal döneminde köyün muhtarı olup şehit edildiği ve yetişkin erkek kalmadığı için geride sağ kalan kadınlardan biri olan Gülizar Hanım dokuz yıl boyunca muhtarlık mührünü almış ve köyde muhtarlık yapmıştır. Ancak köy sakinlerinin büyük bir kısmı bu süreçte çevre köylere dağılır. Gülizar Hanım'ın muhtarlığının sonunda 15 hane olacak kadar kişi gelir ve çevre köylerden gelenlerin de yardımı ile topraktan evler yapılır. Gülizar Hanım, sonrasında geride kalan gençlerden biriyle evlenmiş ve muhtarlık mührünü ona vermiştir. O yıllarda Gözpınar Köyü Tire'ye bağlı olduğu için Gülizar Hanım'ın eşi bağlantılarını Tire Kaymakamlığı ile sağlamıştır. Muhtarın askerlik süresinin gelmesi nedeniyle muhtarlık mühürü kaymakama bırakılmıştır.

Gözpınar Mahallesi'nde uzun yıllar muhtarlık yapan ve işgali babaannesinden duyduğu kadarıyla aktaran Feyzullah Yavuz'un işgale dair anlatımları birçok kişinin anlatımı ile aynıdır: *“Köyün işgal edilmesinin nedeni Sarı İmam lakaplı bir kişi, Yunan komutanının isteği olan balı almak için köye gelmiş, köyde balı bulamayınca Yunan komutanına köy halkının bal vermediğini söylemiştir. İşgal için bahane arayan Yunan komutanı Sarı İmam'ın bu sözü üzerine askerleriyle birlikte 21 Ağustos 1922 yılı Pazartesi günü akşamında köye gelmiş ve ertesi gün sabah 44*

kişiyi ellerinden yağlı urganla bağlayıp şimdiki şehitliğin bulunduğu yere götürerek kurşuna dizdirmiştir". Köyün işgaline yol açan Sarı İmam'ın Aydınlı olduğu bilinmekte fakat tam anlamıyla kökeni bilinmemektedir. "Yunanlılar Mehmet'i (Feyzullah Yavuz'un dedesi) pınar ağacına asarlar. Kamil Akçay (köy sakinlerinden Ahmet Akçay'ın babası), Yunan askerleri köy



Gözpınar Mahallesi, Ahmet Akçay, Köy Sakini

halkını topladığı esnada zeytin ağacının arkasına saklanır ancak bacağından ve kolundan vurulur; Yunan askeri ölüp ölmedi mi diye bakmaya geldiğinde üzerini çınar ağacının yaprakları ile örtüp saklandığı için yaralı olarak kurtulur. Emine Hanım (Feyzullah Yavuz'un babaannesinin kız kardeşi) o sıralarda çocuktur; evlerinin içine kadar giren Yunan askerinin zulmüne uğramıştır; korkudan saklanan Emine'yi Yunan askeri süngü ile

yaralamıştır. O sıralarda Aydın'da görev yapan ve doktor olan Türk Yüzbaşı, işkenceye uğramış Emine'yi tedavi ettirmiş ve kendisinin çocuğu olmadığı için evlatlık almıştır. Daha sonraları Yüzbaşı'nın tayini Antalya'ya çıkmış ve evlatlık aldığı Emine ile birlikte Antalya'ya gitmişlerdir". Feyzullah Yavuz 1940'lı yıllarda Yunan tümeninin depo olarak kullandığı ve halk arasında Dümen Tepesi şeklinde adlandırılan yerde sadece demir kapı gördüğünü, altı köşeli bir anahtarlığının olduğunu o kapıdan başka bir şey kalmadığını ifade etmektedir.

Mahalle sakinlerinden yaklaşık seksenlerinde İsmail Avcı'nın babası Hasan Avcı, 14 yaşında iken köylerinde



Gözpınar Mahallesi, İsmail Avcı, Köy Sakini

meydana gelen Yunan işgalini görmüştür. İsmail Avcı babasının ağlayarak anlattığı o günleri duyduğu kadarıyla Yunanlıların köylerinde katliam yapmasının bir başka nedenini şu şekilde belirtmektedir: *“Gözpınar Köyü'nde Yunan askerinden beş-altı kişilik bir grup köy halkından birisinin hayvanını kesip öldürmüştür. Bu olayı öğrenen köy halkından birkaç kişi toplanarak Yunan askerlerine silahla ateş açmış ve onları vurmuştur. İçlerinden birisi kurtulmuş ve Yunan komutanına giderek köylünün arkadaşlarını öldürdüğünü anlatmış bunun üzerine Yunan komutanı köye gelerek katliama başlamış ve köyü ateşe vermiştir”*. İsmail Avcı'nın dedesine Türkçe konuşmayı bilen bir Yunan asker, diğer Yunan askerlerinin görebileceği bir şekilde köy meydanında bir yere teslim olduğunu gösteren bir kumaş parçası bağlamasını söyler, böylelikle kendisine katliamdan kurtulabileceğini anlatır. Ancak köyü işgale başlayan Yunanlılar İsmail Avcı'nın dedesini de yakarak katlederler. İsmail Avcı'nın babası ve amcası kaçarak gizlenmişler üç gün sadece domates yiyerek hayatta kalmaya çalışmışlardır. İki gün sonra köye geldiklerinde Yunanlıların yaptığı katliamı ve dedelerinin yandığını görürler daha sonra Balıkköy'e giderler ve orda kalan birkaç yaşlı insanın verdiği yemekle karınlarını doyururlar.

Yaşlılar, köy meydanındaki caminin yukarısında bulunan pınar ağacına köy halkından Koca Ahmet lakaplı kişinin ayaklarından bağlanarak başı aşağı gelecek şekilde asıldığını ve kulaklarının yakıldığını anlatmaktadır.

İsmail Avcı'nın eşinin babaannesi işgal döneminde üç çocuğu ile

birlikte İnderesi, Kavaklıdere ve Uzunbahçe taraflarından yemekleri olmadığı için incir toplayarak gitmişler. Arapköy (Alatepe) de bir süre kalmışlar ve daha sonra tekrar Araplı (Gözpınar) Köyü'ne dönmüşlerdir.

Bir rivayete göre *“Türkçe konuşmayı bilen yerli Rumlardan birisi köyün genç delikanlısının ölmesini istemediği için su testisi ile sürekli su getirtiyormuş, o delikanlının kaçıp kurtulmasını istediği için getirdiği her su testisini kırıp tekrar su getirmesi için gönderiyormuş. Köyün genç delikanlısı da kaçıp gitmediği için diğer kişiler gibi şehit edilmiş”*.

Katliamda köy halkından bir kadını çocuğunu emzirirken süngüleyerek öldürürler, bir başka kadını ise saman damının içerisine katarak yakarlar. Kaçıp kurtulanlar köye gelemediği için hayatta kalabilmek adına külden yapılan ekmek yemişler, hayvan kesip kaya tuzuna basarak karınlarını doyurmuşlardır.

Diğer rivayetler arasında şunlar yer almaktadır: Köy halkından Gülizar gelinin 10 yaşındaki kızı Arzu salıncakta sallanırken, Yunan askerlerinin atış yarışıyla öldürülmüştür. Bunun yanı sıra katliam sırasında Hırbeşlerin gelini, yufka açarken tecavüze uğramış ve süngülenerek öldürülmüştür. Katliamdan sonra eve giren köylüler, gelini yufkaların yanında üzeri parçalanmış bir durumda bulmuşlardır (Armağan, 2005, 336-337).

İşgalin olduğu dönemde köyün nüfusu yaklaşık 251 iken geriye sadece Aktaş Mevkii'nden kaçan ve ormanın içine saklanan 15 kişi kalmıştır. Bu rakamlar Yunan katliamının acı tablosunu gözler önüne sermektedir.

KÜLTÜREL MİRAS

Yerleşimlerin tarihî sürecini ortaya koyan en önemli veriler, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarıdır. Atalarımızdan kültürel miras olarak bizlere kalan eserler sayesinde yaşadığımız çevrenin geçmişle olan bağlantısını anlayabilmekte ve geleceğe bırakabilme amacını taşıyabilmekteyiz. Gözpinar Mahallesi'nde yaptığımız araştırmalarla kültür mirası örneklerini tespit etmek mümkün olmuştur.

Gözpinar Mahallesi, doğu-batı yönlerinde eğimli bir arazi üzerine kurulmuş olması sebebiyle yapıların çoğu topografyaya uyum sağlayacak şekilde inşa edilmiştir.



Gözpinar Mahallesi, Kuzeyden Güneye Doğru Bakış

Binalar birbirinin görünümünü engellemeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Döneminde dar sokakları toprak veya bazı yerlerde taş döşeli iken zamanla sökülebilir parke taşı ile döşenmiştir.



Gözpinar Mahallesi, Sokak Dokusundan Bir Görünüm



Gözpinar Mahallesi, Sokak Dokusundan Bir Görünüm

Mahallede yerleşim, günümüzdeki camiin bulunduğu alanın etrafında gelişmektedir. Köyde dini mimarlık örnekleri arasında eskiye dair hiçbir eser kalmamıştır. Mevcut cami, kare planla, tek kubbeli olarak 2010 yılında yapılmıştır. Kuzey cephesinde üç bölümlü son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yerinin üzeri üç adet kubbe ile örtülüdür. Eğim nedeni ile alt katı depo şeklinde düzenlenmiştir. Cepheleri taş kemerler ile hareketlendirilmiştir. Son cemaat yeri ve harimi kalem işleri ile bezelidir. Harimde ayrıca çini kaplamalar da kullanılmıştır.



Gözpınar Mahallesi, Camiin Güneydoğu Cephesi



Gözpınar Mahallesi, Camiin İçten Doğu, Güney ve Batı Duvarı



Gözpınar Mahallesi, Camiin İçten Kuzey Duvarı

Yöre sakinlerinden 1929 doğumlu Ahmet Akçay (86 yaşında), köyün en eski camisinin yeni yapılan camiin yaklaşık 100 metre yukarısında yer aldığını, 1939'larda camiin varlığının bilindiğini ve ihtiyaca cevap veremediği için en az 70 yıl önce yıkıldığını belirtmektedir. Yeni yapılan camiin de yerinde önceden bir cami bulunduğu, bu yapının duvarlarının taş-tuğla malzeme ile örüldüğü, üzerinin dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplı kırma çatı içte ise ahşap tavanla örtüldüğü, toplam sekiz adet pencere ile aydınlatıldığı, minaresinin bulunmadığı yörenin yaşlılarınca hatırlanmaktadır. 2005-2006 yılında yıkılması üzerine yerine şimdiki cami inşa edilmiştir.

Köyün muhtarı, mevcut köy camisinin yaklaşık 3500 metre aşağısında, Cumayanı denilen mevkide namaz kılınan bir yer bulunduğu bilgisini vermektedir. Muhtemelen burada bir namazgâh yer almaktaydı ancak kalıntıları günümüze ulaşmamıştır.

Mahalledeki sivil mimarlık mirası içinde çeşmesi, köy odası, okulu mevcuttur. Köyün ahşap malzeme ile yapıldığı vurgulanan eski çeşmesi 1984-85 yıllarında yıkılmıştır. Tarihi bilinmemektedir.

Camiin batı yönünde eğimli bir alan üzerinde bulunan köy odası, kırma ve moloz taş malzeme ile tek mekân halinde inşa edilmiştir.



Gözpinar Mahallesi, Köy Odası'nın Batı Cephesi

Taş aralarında kum ve kireç harcı fark edilmektedir.



Gözpinar Mahallesi, Köy Odası'nın İnşa Malzemesinden Bir Ayrıntı

Kuzey yönüne sonradan mekân eklenmiştir. Üzeri batıya doğru eğimli beşik çatı ile örtülmüştür; örtü sisteminin yenilendiği



Gözpınar Mahallesi, Köy Odası'nın Güney Cephesi

duvarlardaki inşa malzemelerinden anlaşılmaktadır. Güney duvarındaki çeşme geç tarihlerde yapılmıştır. Doğu ve kuzey cepheleri, güney duvarı gibi sağır tutulmuştur. Batı duvarında bir adet girişi ve penceresi yer alır. Penceresi ahşaptan tek kanatlıdır. Kapısının tavan ve tabanı betonarme ile yenilenmiştir. İç mekân, kuzey-güney yönlerinde dikdörtgen planlıdır. Üzerini örten ahşap konstrüksiyon da yenilenmiştir.



Gözpınar Mahallesi, Köy Odası'nın İçten Örtü Sistemi

Duvarları saman karışımı siva ile sıvanmıştır. Güney ve doğu duvarlarında birer adet niş, kuzey duvarı üzerinde yuvarlağa



Gözpınar Mahallesi, Köy Odası'nın İçten Kuzeydoğu Duvarı

yakın basık kemerli bir ocak vardır.



Gözpınar Mahallesi, Köy Odası'nın İçten Doğu Duvarı

Batı duvarında pencerenin kuzeyine, küçük bir niş yerleştirilmiştir.

Süslemesiz, sade bir kuruluşa sahip olan Köy Odası'nın inşa kitabesi yoktur. Mimari özellikleri XIX. yüzyıl sonları-XX. yüzyıl ilk yarısı içindeki bir zaman dilimine ait olduğunu düşündürmektedir.

Gözpınar Mahallesi, Köy Okulu, doğu-batı yönlerinde eğimli bir alanda yapılmıştır.



Gözpınar Mahallesi, Köy Okulu'nun Güneydoğu Cephesi

Taş ve tuğla malzeme ile tek katlı olarak inşa edilen okulun üzeri dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Saçakları cephelerden dışa doğru taşını yapmaktadır. Doğu cephesi ana cephe şeklinde düzenlenmiştir. Demirden çift kanatlı kapı, cephenin güney ucuna açılmıştır. Kapının demir korkuluğu geometrik desenler arasına yerleştirilen leylek figürü ile zenginleştirilmiştir. İki adet pencere kapının kuzeyindedir. Güney

cephesi sağır tutulmuştur. Batı cephesinde üç adet penceresi vardır.



Gözınar Mahallesi, Köy Okulu'nun Kuzeybatı Cephesi

Kuzey cephesi, güneydeki gibi sağır tutulmuştur; eğimden dolayı merdiven oluşturulmuştur. Okul iki sınıftan ibarettir; sınıflar koridora bir adet kapı ve pencere ile açılmaktadır. Okulun kuzey batısında iki bölümlü WC yer alır. Kitabesi yoktur; yörenin yaşlılarınca XX. yüzyılda inşa edildiği belirtilmektedir.



Gözınar Mahallesi, Köy Okulu'nun Batıdaki Sınıfın Girişi ve Penceresi

Yerleşimde sivil mimarlık örneklerinden konutların sayısı, diğerlerine göre daha fazladır; 40 adet evin eski olduğu tespit edilmiştir; 20 adet ev yeni yapılmıştır. Konutlar genellikle duvarları taş malzeme ile örülen bahçe veya avluya sahiptir.



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Kuzey Cephesi

Avlu kapıları döneminde ahşaptan ve çift kanatlı iken zamanla değiştirilmiş, maden olanların tercih edildiği gözlenmiştir. Evlerin yapımında taş ve tuğla malzemedен yararlanılmıştır.



Gözpınar Mahallesi, Köy Evlerinden Birisinin Görünümü



Gözpinar Mahallesi, Turgut Günay Evi, Kuzey Cephesi

Çoğunlukla ana duvarlarında taş malzeme tercih edilmiştir; kum ve kireç karışımı ile meydana getirilen harç bağlayıcı olarak kullanılmıştır. Tuğla, yer yer duvarlarda, pencerelerde, kapılarda, bacalarda görülür.



Gözpinar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Çatı Sistemi

Bölme duvarları bağdadi (dikey yerleştirilen ahşapların arasına yatayların çakılarak üstünün sıvanması) veya ahşap karkas (dikey ve yatay olarak kullanılan ahşapların arasına tuğla, kerpiç gibi malzemenin doldurulup sıvanması) ile oluşturulmuştur. Evlerin üzerlerini dıştan, oluklu (alaturka)



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Kuzeydeki Bacasından Bir Görünüm

veya Marsilya tipi kiremitlerle kaplı, beşik veya kırma çatılar örtmektedir.



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Güney Cephesi



Gözpınar Mahallesi, Konutlardan Bir Kısımın Görünüşü

Saçaklar dışı doğru taşıntı yapmaktadır.

Mahalledeki konutlar tek veya iki katlıdır; çoğunlukla zemin katlarının sokağa bakan cepheleri sağır tutulmuştur.



Gözpinar Mahallesi, Turgut Günay Evi, Kuzeybatı Cephesi



Gözpinar Mahallesi, Konut Mimarisine Bir Örnek

Bu uygulamada Türk aile yapısının mahremiyetine uyma geleneğinin etken olduğu bilinmektedir. Üst katların cepheleri sokağa dikdörtgen veya kare şekilli, ahşap pervazlı ve ahşap kanatlı pencerelerle açılmaktadır.



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Doğu Cephesi



Gözpınar Mahallesi, Konut Mimarisinden Bir Örnek



Gözpınar Mahallesi, Evlerin Pencere Uygulamalarından Bir Ayrıntı

Ocak duvarları cephelerden dışa doğru taşıntılı verilmiştir.



Gözpınar Mahallesi, Turgut Günay Evi, Kuzeydoğu Cephesinden Görünüm



Gözpınar Mahallesi, Feyzullah Yavuz Evi, Kuzeydoğu Cephesi

Avluya veya bahçeye dönük cephelere genellikle sofa yerleştirilmiştir.



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Batı Yönündeki Sofası



Gözpınar Mahallesi, Yusuf Acar Evi, Batı Cephesi



Gözpınar Mahallesi, Feyzullah Yavuz Evi, Güney Cephesi

Eğimin daha yüksek olduğu yerlerde kot farkı kullanılarak zemin katlardaki meknlar ahır, samanlık, kiler, depo gibi işlevler için düzenlenmiştir.



Gözpınar Mahallesi, Feyzullah Yavuz Evi, Zemin Katın Güneyindeki Mekan



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Kuzeydoğu Cephesi



Gözpınar Mahallesi, Konut Mimarisinden Bir Örnek



Gözpınar Mahallesi, Yusuf Acar Evi, Batı Cephesi

Mekânların kapı ve pencereleri ahşap pervazlıdır. Kare veya dikdörtgen şekilli planlara sahip birimlerin üzerleri ahşap tavan ile örtülüdür.



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Zemin Katın Güneyindeki Mekan



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Ahır Kısmından Bir Görünüm



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Samanlık Mekanı

Soğuk kış günlerinde özellikle ahırın üst kısmına denk gelen odalar, hayvanların nefesleri ile de ısınmaktadır. Zeminleri sıkıştırılmış toprak veya kayrak taş ile kaplıdır. Kapı ve pencereleri sayesinde mekânların aydınlanması sağlanmıştır. Zemin kattan birinci kata ahşap veya taş merdivenle çıkılır.



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven

Üst katlar altta taş paye, ahşap direk veya duvarla taşınmaktadır.

İnsanların konutlarındaki yaşamı çoğunlukla üst katlarda geçtiği için mekân örgütlemesi bu mantıkla çözümlenmiştir. Mahalledeki evlerin büyük kısmında üst katlar, mevsimin elverişli olması sebebiyle dış sofalı plan tipinde yapılmıştır. Sofa, halıların dokunduğu, meyvelerin kurutulduğu, yazın misafirlerin de ağırlanabildiği açık bir mekândır. Üzeri ahşap tavanla örtülüdür ve örtü sistemi ahşap direklerle taşınmaktadır. Ahşap direklerin arası yine ahşaptan düz veya kafes şeklinde korkuluklara sahiptir. Bazı örneklerde korkulukların bir ucuna bulaşık yıkamak

için dışarıya doğru taşıntı yapan ahşap veya teneke malzemeden bulaşıklık konulmuştur. Sofanın yan duvarlarında ocağı bulunan evler de mevcuttur.



Gözpinar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Sofasının Kuzeyden Güneye Doğru Görünümü



Gözpinar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Sofanın Kuzeyindeki Ocak



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Birinci Kat Sofası

Konutlarda oda sayısı değişebilmektedir; konutun büyüklüğüne göre tek odadan başlayıp üç odaya kadar ulaşan örnekler de mahallede tespit edilen örnekler arasında vardır. Odaların arasında eyvan bulunan evlerle de karşılaşmaktadır. Odaların tek veya çift kanatlı ahşap kapıları ile pencereleri doğrudan sofaya açılmaktadır.



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Birinci Kat Sofasına Açılan Kapı ve Pencere



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Kat Sofasına Açılan Kapılar

Tavan ve tabanları ahşap ile döşeli odalar, ailelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmiştir. Çoğunlukla odaların bir kenarı ahşaptan yüklük, gusülhane, dolap ihtiyaçlarını karşılayan sisteme sahiptir. Ocaklar, odanın uygun bir kenarında, hafif mekânın içine doğru taşacak şekilde verilmiştir. Kemerli veya düz nişlere sahiptirler. Duvarlarında sergen (raf) adı verilen tabak, bardak vs koymaya yarayan uygulamalara da rastlanabilmektedir.



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Katta Kuzeydeki Odanın İçten Görünümü



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Katta Kuzeydeki Ocağı



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Katta Kuzeydeki Ocağı Güneyindeki Dolap



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Katta Ortadaki Odanın Doğu Duvarı



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Katta Güneyindeki Odanın Doğu Duvarı



Gözpınar Mahallesi, Hasibe Acar Evi, Birinci Katta Güneydeki Odanın Güney Duvarı



Gözpınar Mahallesi, Yusuf Acar Evi, Birinci Kat Kuzeydeki Odanın Güneydoğusu



Gözpınar Mahallesi, Hüseyin Yetim Evi, Birinci Kat Kuzeydeki Odanın Doğu Duvarı

Günümüzde eski evlerin bazıları yenilenmiş veya eklemelerle bu özelliklerini yitirir duruma gelmiştir.

Evlerin büyük kısmının süsleme bakımından sade tutulduğu gözlenmektedir. Bazı örneklerde dış cephelerde taş veya tuğla ile yapılan geometrik motifler dikkati çeker. Dış sofalarda ahşap direklerini birbirine bağlayan kemerler aynı zamanda bezemeye yöneliktir. Ahşap tavanlar, oda kapıları, dolaplar genellikle süslemelerin görüldüğü unsurlardandır. Gözpınar Mahallesi evlerinde geometrik motifler ön plana çıkmaktadır.

Konutların kitabeleri bulunmamaktadır. Çoğunlukla günümüze ulaşan konutlar XIX. yüzyıl ikinci yarısı ile XX. yüzyıl ilk yarısı içine tarihlendirilmektedir. Tarihlendirilme yöredeki konutların birbiri ile karşılaştırılması, Aydın ve Ege Bölgesi'ndeki örneklerle değerlendirilmesi, tarihi dokümanlar, kaynağı sağlam

sözlü bilgiler, varsa yayınlar ve kitabesi üzerinden yapılabilmektedir. Gözpınar Mahallesi'nde Hasibe Acar Evi (XX. yüzyıl ilk yarısı), Yusuf Acar Evi (XX. yüzyıl), Turgut Günay Evi (XIX. yüzyıl sonları), Hüseyin Yetim Evi (1940), Fezullah Yavuz Evi (XX. yüzyıl) mimari özellikleri ve korunabilmişlikleri ile ilginç örneklerdendir.

Gözpınar Mahallesi'ni ön plana çıkaran kuşkusuz Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlıların gerçekleştirdiği katliamdır. Bu katliama ilişkin köy mezarlığında Şehitlik'te düzenlenmiştir. Bu şehitlik Milli Mücadele'ye ilişkin ışık tutan önemli bir veridir. Gözpınar Mahallesi'nin geçmişine ışık tutan diğer veriler arasında köy mezarlığında bulunan mezar taşları yer alır.



Gözpınar Mahallesi, Köy Mezarlığı (Yolun Alt Kısımında Kalan Bölüm)

1989-2004 yılları arasında muhtarlık yapan İsmet Coşkun (ilkokul mezunu), eskiden mezarlık içinde çok fazla eski mezar taşı bulunduğunu sonradan büyük bölümünün çalındığını ifade

etmektedir. 1983-1984 yılları arasında mezarlık içine yol açarak ulaşımın kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Günümüze ulaşan mezar taşları incelendiğinde Araplı Köyü'nde yaşayan aile ve kişi isimleri kısmen de olsa ortaya çıkmaktadır. Bazı mezar taşlarında kelimeler harabiyet nedeniyle okunamamıştır. Eski mezar taşlarından tespit edebildiklerimiz ve üzerinde bulunan yazıların okunuşları aşağıdaki gibidir:

Mezarlığın üst kısmında, girişe yakın yerde bulunan mezar taşı:

Oldukça harap durumdadır.

1- Âh min'el-mevt

2- Merhûm ve mağfûr

3- Hüseyin oğlu

4- Elhac Hüseyin

5- (Deforme olmuş ancak Ruhuna veya rûhiçün kelimesinin olması lazım) fâtiha

6- Sene 1221 (Miladi 1806-7)

Mezarlık içinde bulabildiğimiz en eski mezar taşı olması bakımından önem taşımaktadır.



Mezarlığın üst kısmında kalan mermer kırık mezar taşı:

(Üst kısmı kırık)

1- Mustafa oğlu

2- Ruhuna fâtiha sene 1317 (Miladi 1899-1900)



Yakınında yer alan mermer mezar taşı:

Gövdesi kırık olan taşın sarığı sağlam durumdadır.

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Tefekkür kıl yok şu dünyanın sebatı
- 3- Yakındır hayatından mematı
- 4- Sahibü'l hayrat daim adeti
- 5- (Kırık)... Ali

Yakınındaki kırık parça:

- 6- Ruhuna fâtiha



Şehitliğe yakın kapıdan girildiğinde Halil İbrahim oğlu Durmuş Coşkun'un mezarının yakınında duvara dayalı olarak bulunan mermer mezar taşı:

Ölçüleri: 100X27X5 cm. dir.

1- Hüve'l-Bâki sene 1326 (Miladi 1908)

2- Ziyâretten murâd bir duâdır

3- Bugün banâ ise yarın sanâdır

4- Sarı Mehmed oğlu Ahmed

5- Rûhuna fâtîha

(alt kısımda küçük oval şekilli bir desen işlidir)



Yakınındaki mermer mezar taşı:

Ölçüleri: 75X23X5 cm.

- 1- Hüve'l-Bâki sene 1314 (Miladi 1896)
- 2- İlâhî ravza-i cinân
- 3- Eyle makâmım hemân
- 4- Hanedar Sakallı oğlu
- 5- Hacı Muhammed rûhuna
- 6- Fâtîha



Yakınında duvara dayalı mermer mezar taşı:

Başlığı fes biçimindedir.

Ölçüleri: 104X23X6 cm.

1- Hüve'l-Bâkî sene 1326 (Miladi 1908)

2- İbret eyle bak kabrim taşına

3- Henüz girdim yirmibeş yaşına

4- Sakallı oğlu

5- Hacı Mehmed oğlu Ali

6- Rûhuna fâtîha

(alt kısımda oval madalyon içinde süsleme görülmekte)



Yolun alt tarafındaki alanda yer alan mermer mezar taşı:
Ortadan ikiye ayrılmış durumdadır. Başlığı günümüzde mevcut değildir.

1- Hüve'l-Bakî sene 1326 (Miladi 1908)

2- Abd müznib ü Rabb Gafûr

3- Avcı Ali oğlu Halil

4- Rûhuna fâtiha



Yolun alt tarafındaki alanda yer alan kesme taştan yapılan mezar taşı:

Sarık şeklindeki başlık kısmının yarısı kırık durumdadır.

Ölçüleri: yaklaşık 76X22X8 cm

1- Hüve'l-Bakî sene 1329 (Miladi 1911)

2- Abd müznib ü Rabb Gafûr

3- Molla oğlu Mustafanın oğlu

4- Koca Nizam rûhuna

5- Fâtîha

(alt kısımda s biçiminde çizgisel bezeme yer alır)



Yakınında duvara dayalı mermer mezar taşı:

Başlığı fes şeklinde yapılmıştır.

Ölçüleri: yaklaşık 94X24X8 cm

1- Hüve'l-Bakî sene 1320 (Miladi 1902-3)

2- Abd müznib ü Rabb Gafûr

3- Arablıdan Hırbaş oğlu

4- Hüseyin oğlu

5- Muhammed rûhuna fâtiha

(altta küçük bir oval madalyon içinde süsleme bulunmaktadır)



Yakınında yarısı kırılmış olan mermer mezar taşı:

- 1- Hüve'l-Bakî sene 1320 (Miladi 1902-3)
- 2- İlahî ravza-i c (sonrası kırık) (cinan olmalı)
- 3- Eyle makâmım h (sonrası kırık) (hemân olmalı)
- 4- Hacı oğlu Mustafa (sonrası kırık)
- 5- Rûhuna fâtiha



Yakınında bulunan mermer mezar taşı:

Başlığı fes biçimindedir. Fesin bir kenarından püskülü sarkmaktadır.

Ölçüleri: 69X22X8 cm

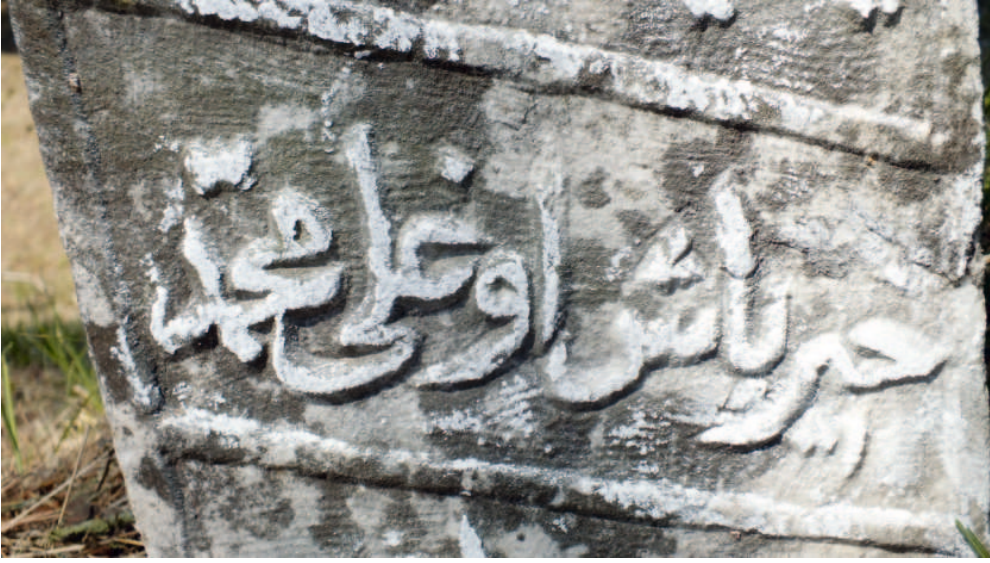
- 1- Hüve'l-Bakî
- 2- Ziyâretten murâd bir duâdır
- 3- Bugün banâ ise yârın sanâdır
- 4- Merhum Halim Muhammed
- 5- Oğlu Ali rûhuna
- 6- Fâtîha sene 1321 (Miladi 1903-4)



Yakınında ağaç altında bulunan mermer mezar taşı:
Başlığı sarık şeklinde düzenlenmiştir.

- 1- Hüve'l-Bakî sene 1320 (Miladi 1902-3)
- 2- İbret eyle bak kabrim taşına
- 3- Yarın elbet gelür başına
- 4- Hırbaş oğlu Muhammed
- 5- Rûhuna fâtiha





Mevcut ayak taşlarının bir kısmı düz, süslemesiz bir kısmı ise hayat ağacı motifi ile bezenmiştir.

HALK KÜLTÜRÜ

Her yerleşimin kendine özgü bir halk kültürü bulunmaktadır. Bu bağlamda Anadolu aslında zengin bir kültürel mozaigi meydana getirir. Gözpinar Mahallesi'nde de çoğunluğu Aydın'da rastlanan bir halk kültürü mevcuttur.

Evlilik: Gözpinar Mahallesi'nde evlilik adetleri modern hayatın etkisiyle fazlaca değişim geçirmiştir. Düğün öncesi yapılan nişan önceden üç aşamada gerçekleştirilmiştir: küçük nişan, büyük nişan, helva. Helvadan sonra düğün ile bu gelenek tamamlanmıştır. Günümüzde nişan tek seferde yapılmaktadır: Eskiden beri devam eden okuntu (davetiye) verme işlemi ile köy halkı ve tanıdıklar düğüne davet edilir. Okuntunun yanında yakın akrabalara pişirilmiş bir tavuk ya da baklava hediye olarak gönderilir ve karşılığında küçük altın alınır. Eskiden hediyein karşılığının bir cumhuriyet altınına denk geldiği belirtilmektedir. Nişan günü oğlan evi tarafından kız evine içerisinde çeşitli hediyelerin (meyveler, lokum-bisküviler, giysiler vs.) bulunduğu yaklaşık yirmi sini gönderilir.



Gözpinar Mahallesi, Nişan Tepsisi



Gözpınar Mahallesi, Nişan Tepsisi



Gözpınar Mahallesi, Nişan Tepsisi



Gözpınar Mahallesi, Nışan Tepsisi

Bu sinilerin sayısı nişanlanacak kızın akraba sayısına göre değişkenlik gösterir.

Yeni evlenen kişilerin oturacağı evi erkek tarafı inşa etmektedir. Eşyalar, kız ve erkek tarafınca eşit şekilde alınır. Düğünler önceleri Çarşamba ve Perşembe günleri davullu, içkili yapılırken zamanla Cumartesi ve Pazar günlerinde kutlanmaya başlamıştır. Düğünlerinde Aydın'ın zeybeği halen oynanmaktadır. Düğün evi tarafından bütün köye yetecek kadar dört çeşit yemek yaptırılır: Et yemeği, kuru fasulye, piring pilavı, salata.

Köyün içerisinde iki genç evlendiyse gelin, özen ile süslenmiş at ile oğlan evine götürülür. Ama çiftlerden biri köy dışından ise günümüzde süslenmiş bir otomobil ve konvoy ile ulaşım sağlanır. Gelin almaya önce iki kadın gider. Kadınlar kırmızı çizgili Üç etek (Bursa kumaşından yapılır) giyer. Beyaz

gelinlik giyen geline kırmızı duvak örtülür, kafasına çiçek bağlanır ve atın üzerine bindirilir. Atın iki tarafından ipleri tutulur ve önden bir kişi atı çeker. Düğün alayı ile birlikte gelin oğlan evine doğru yola çıkar. Gelin oğlan evine geldiğinde, üzerine bereketli olması için leblebi atılır ve lokum dağıtılır. Atılan leblebiyi çocuklar yediğinde dişlerinin sağlam olacağına inanılır. Düğün bittikten sonra Perşembe günü çeyiz serilmekte ve yaklaşık altı ay boyunca mahalle halkı tarafından gelinip görülmektedir.

Sünnet Töreni: Sünnet düğünleri Pazar günleri olup yemekli ve mevlütlü yapılmaktadır. Sünnet olacak çocuk at ile gezdirilmektedir. Yemekleri ise beş çeşit yapılır ve genellikle düğün yemekleri ile aynıdır.

Giysiler: Kadın giysisi gömlek, şalvar ve başörtüsünden oluşur. Kullandıkları başörtüsüne çeki adı verilir. Erkek giysisi gömlek, kumaş pantolondan meydana gelir; başa ise kasket takılmaktadır.

Çocuklara İsim Verme: Sağ kulağına ezan okunur ve üç kere ismi söylenir. Adı verilen çocuğun dişini ilk gören kişi, çocuğa armut ağacı veya armut ağacının delisini (yabani) verir.

Asker Uğurlama: 15- 20 gün önce bütün köy halkı askere gidecek genci ve ailesini her gün evine davet eder ve yemek yedirir ancak askere gidecek gencin ailesi evlerine gelen misafirler nedeni ile davetlere katılamamakta sadece genç davetlere katılmaktadır. Askere gidecek gencin sağ işaret parmağına kına yakılır ve köy meydanında toplanılarak dua

edilir, genç herkesten helallik alır ve dualar eşliğinde uğurlanır.

Ölüm Adetleri: Cenazenin ilk üç gününde sadece akrabalar cenaze evinde yemek yaparlar, mahalle halkından kimse ilk üç günde yemek getirmez, üçüncü gününde ise lokma verilir, pilav ve helva yapılarak dağıtılır. Kırkıncı ve elli ikinci günlerinde lokması dökülür. Cenaze olduğu zaman temizlik yapılmaz, çamaşır yıkanmaz, cenaze kalkıncaya kadar işe gidilmez, cenazeyi yıkamak için ısıtılan su bir kere yakılır ve o yanan odunlar karıştırılmaz.

Bayram Kutlamaları: Özellikle Ramazan Bayramı'nın sabahında camiden çıkınca bütün köy halkı köyün meydanında kahvaltı yapmak üzere toplanır. Birlikte kahvaltı yaptıktan ve birbirleriyle bayramlaştıktan sonra evlerine ya da akrabalarına giderler. Yaklaşık 30-40 yıl önce yakın köyler bayramın üçüncü gününde birleşir ve gencer (dini bayramlarda yapılan eğlence, panayır, güreş) adını verdikleri eğlenceyi yaparlarmış, günümüzde ise gencer adı verilen bu tören uygulanmamaktadır.

Mevsimplere Yönelik İnançları: Mahallede, ağaçlar tepeden dökerse kışın çok uzun süreceğine ve soğuk olacağına inanılmaktadır. Ormanda pelit ne kadar çok olursa kışın o kadar çok olacağına inanılır. Sonbaharın erken geleceği ise çınar ağacının yaprağı tepeden dökmeye başladığından anlaşılmaktadır.

Halk Arasında Kocakarı İlacı Olarak Adlandırılan İlaçlar: Sıtma hastalığı için zerdali dikeninin sarı olarak açan çiçekleri

hamurla karıştırılıp yutturulur. Soğuk algınlığı için limonlu nane, tarçın, adaçayı (şabla otu) içirilir.

Batıl İnançları: Eski zamanlarda akşam vaktinde dışarı çıkanlar karşılıklarına siluet şekilde yavrusu ile birlikte tavuğun geldiğini, eşeğin veya kedinin çıktığını anlatırmış. Cuma günü sabah ağaç kesilmez ve dikilmez, gök ayının (Rumi takvime göre) yedinci gününde ağaç dikilirse o ağacı kurdun yiyeceğine inanılır. Günah olduğu düşüncesi ile gece tırnak kesilmez.

Beden ile İlgili İnanışları: Bazı özel durumlarda elleri birbirine bağlamanın nasip kapatacağına inanılır. Örneğin; Pazar yerinde elleri birbirine bağlamak müşterinin gelmeyeceğine, satışın yapılamayacağına yol açabilir düşüncesi hâkimdir.

Yatır: Halk arasında tümen tepesi olarak geçen yerde bir yatırın olduğu ve insanların buraya gelerek adak yaptıkları anlatılır.



Gözpınar Mahallesi Muhtarı Ünal Günay'a bilgi aktarımlarından dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- A. Munis Armağan, **Bozenderes'ten Bozdağlar'a Kuvayı Milliye**, İzmir, 2005.
- **Aydın İl Tarihi**, Aydın, 2012.
- Asaf Gökbel-Hikmet Şölen, **Aydın İli Tarihi Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar**, Cilt, 1, Aydın, 1936.
- İbrahim Cavid, **Aydın Vilayet Salnamesi, R. 1307 / H. 1308**, Ankara, 2010.
- Mustafa Kenan Özkan, "Aydın ve Çevresinde Milli Mücadele Anıtları ve Şehitlikler", **Milli Mücadele'de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe 13 Nisan 2007**, Aydın, Basım Tarihi Yazılı Değil, s.257-284.
- Musa Şaşmaz, **Türkiye'nin İdari Taksimatı, 1920-2013**, III. Cilt, Ankara, 2014.
- <http://www.tuik.gov.tr>, 04.06.2015















 **444 80 09**

 www.efeler.bel.tr

 facebook.com/EfelerBelediyesi

 twitter.com/EfelerBelediyesi

 **Yedi Eylül Mah. İzmir Bul. No:5 Efeler / AYDIN**

978-605-66404-0-7

